

UDDANNELSESUDVIKLINGEN I GRØNLAND¹

Af *Finn Gad*

For at danne sig et overblik over uddannelsens udvikling i de grønlandske samfund, specielt i det vestgrønlandske, må man allerførst gøre sig klart, at der før 1721 intet problem var forbundet med uddannelsen. Opdragelse og uddannelse var et og det samme, således som det fra arilds tid har været det i ethvert udifferentieret samfund. Først når et samfund differentierer sig så vidt, at det ikke længere er muligt for forældre at opdrage og uddanne på samme tid, moderen døtrene, faderen sønnerne, og ikke at forglemme de legemligt eller psykisk handicappede børn får lov til at eksistere og kræver en eksistensmulighed – først da udskilles opdragelse fra uddannelse. Uddannelsen bliver derefter i stedse voksende grad et samfundsanligende, og af den grund vokser der naturligt problemer frem.

Det viste sig omgående efter Hans Egedes landing på Håbets Ø og hans første orientering i sin fremtidige missionsgerning, at han måtte kaste sig over et meget væsentligt uddannelseskompleks. Den evangelisk-lutherske tro kræver af individet, at det skal tage personlig stilling til troens bestanddele. Disse skal læres og forstås, før man kan tro. Dette er groft sat op i oplysningstidens – altså 1700-tallets – opfattelse. Det var jo den, der lå bag Hans Egedes færd og virke. For ham – som for en lang eftertids kristendoms lærere af luthersk observans – var den lille katekismus en uomgængelig port til saligheden. Den måtte læres; men for at lære den, måtte man kunne læse, for at kunne læse katekismus måtte man kunne dansk, indtil man fik en katekismus på det sprog, som grønlænderne talte. Det var altså fra første færd et undervisningsproblem, der egentlig ikke bundede i det vestgrønlandske, eskimoiske samfunds behov, men derimod i missionens behov, hvis den skulle gøre sig håb om at gennemføre sit forehavende.

Med udvidelsen af missionen voksede et andet behov frem af dens virke, behovet for hjælpere i missionens tjeneste. Sideløbende med hans undervisning af de ikke ret mange børn, der gennem årene 1721–28 opholdt sig ved kolonien Håbets Ø, søgte Hans Egede blandt disse børn at finde egnede, der kunne uddannes videre til at tjene missionen blandt deres egne landsmænd. Det lykkedes ikke i særlig stor må-

¹ Foredrag holdt ved Unge grønlænderes Råds konference, oktober 1964. Trykkes efter opfordring.

lestok for ham. Pôk, der opholdt sig en tid i København, var et af de få heldige eksempler, Frederik Christian et andet, men han døde under koppeepidemien 1734.

Hans Egede udtrykte dette behov allerede i 1727. I kraft af at „de Wilde bor Klungeviis her og der i store haabe,“ kan missionærerne ikke overkomme hverken at undervise grønlænderne tilstrækkeligt eller have dem under behørig opsig. De må „nødvendig gaaes til haande med Saa mange Catecheter at dette Werck nogenlunde til gavn kand blive Besørget, og af de samme maa i ringeste være 10 og meere ved hver Colonie — — —. Disse maae tagis af deris Egne, hvilcke effter at de Selv ere Vellgrundede i den Christelige Tro og lære, maa fordeelis og udskickis iblandt deris Landsmænd for ocksaa att underviise dem, og Jdeligen Sig hos dennem opholde. Till dend Ende vil der ock et Seminarium af Grønlændernis ungdom ved hver Colonie opprettis, af hvilcke effter Haanden de fornødne Catecheter kunde udtagis.“ Det var første gang, denne tanke om en erhvervsuddannelse kom til orde i forbindelse med det grønlandske samfunds kulturelle udvikling.¹

Dette indebar en mangfoldighed af særlige problemer, hvoriblandt først og fremmest den sproglige side var vanskelig. Det vestgrønlandske sprog måtte læres, man måtte finde ud af dets system, skabe et skriftsprog og oversætte de tekster, der var nødvendige for, at det hele undervisningsvæsen kunne komme i gang. Alt dette skulle klares først, så det er intet under, at seminarierne ikke blev til noget med det første. Det trak desuden også ud med oprettelsen af flere kolonier.

Det økonomiske grundlag for missionen var som bekendt handelen. En hvilken som helst udvidelse af missionen måtte have en udbygning af handelen som trofast følgesvend. Vi ser da også, at man så såre planerne om udvidelse af koloniantallet kommer på tale, straks rejser spørgsmålet om, hvor stort mandskabet ved disse kolonier skal være, eller rettere, hvor lille et mandskab man kan nøjes med. I samme åndedræt rejses spørgsmålet, om man ikke kan anvende grønlænderne ved kolonierne. Det rejses af den kongelige kommissonær i 1727 over for Hans Egede og de andre, der var i spidsen for kolonien på Håbets Ø. Både Hans Egede og købmanden Jacob Geelmuyden svarer, at det udmærket ville kunne lade sig gøre, dersom man blot kunne få grønlænderne vænnede dertil, udtrykt i datidens stil: at de „bliver underkastet den Tvang som fornøden giøris“.² Hans Egede har dog sine tvivl om, at „de med (det) gode til Saadant — vel skal lade Sig Beqvemme, med mindre de giøris Subject og i ave holdis. Som vel Bliver, det Bedste og første Nødvendigst Som maa giøris, Mand skal ellers icke have megen støtte af dem.“³

¹ Original-relationen dateret 12. juni 1727. Deichmanske Bibl., Oslo, ms.-saml. 84 fol. p. 37.

² Original-relationen fra J. G. dateret 13. juni 1727. Deichmanske Bibl., Oslo, ms.-saml. 84 fol. p. 51, pkt. 14

³ Original-relationen 12. juni 1727. Deichmanske Bbil., Oslo, ms.-saml. 84 fol. p. 40, pkt. 10.

Man var fuldstændig klar over, at der er en forskel mellem det samfund, som grøn­lænderne lever i, og det samfund, kolonisterne kom fra. Men da det var deres agt at indpode et efter deres mening fundamentalt kulturelement af vesterlandsk karakter, nemlig kristendommen, i dette eskimoiske samfund, måtte de for at gøre det søge at omforme dette samfund, så det passede til den organisationsform, hvorunder de selv og deres tro levede. De handlede på det nærmeste i blinde, vidste ikke, hvad de egentlig gjorde, men handlede i logisk konsekvens ud fra deres egne forudsætninger.

Derfor blev det første århundrede, eller rettere tiden op til 1782, en opløsningens tid. Under stadig og stedse stærkere påvirkning, mere og mere udbredt i takt med kolonianlæggene langs kysten, opløstes det gamle eskimoiske, vestgrønlandske samfund. Det behov, der til at begynde med alene var missionens og handelens, blev nu også det vestgrønlandske samfunds eget, i kraft af den ændrede økonomi. Først nu be­gyndte opdragelse og uddannelse at adskilles også for det vestgrønlandske menneske.

Inden da havde adskillige vestgrønlandere været på en eller anden form for ud­dannelse, som regel med en tur til Danmark. Det gælder foruden Pôq 6 unge mænd og kvinder, hvoraf de 4 dog døde af kopper, og de 2 overlevende blev sendt hjem 1733. Der udgik kongeligt forbud i 1732 mod at sende grønlandere til København uden særlig grund. Det var væsentligst af angst for smitten. Senere ser vi dog grøn­læn­dere i Danmark, f. eks. Hans Pungujôq 1738–39 og Arnarsaq og Tullimak 1740–41. Alle tre kom tilbage med udbytte og fik betydning for missionens fremgang – og for den spæde begyndelse til den kulturkontakt, som var nødvendig, for at det hele skulle kunne gå. Om dette havde Hans Egede vage forestillinger, som han i anledning af Pôq udtrykte således, at han „ved forhaabentlig lykkelig Tilbagekomst et og andet Aar, kunde have noget at fortælle (sine) Landsmænd, hvorved os hos dennem en Højagtelse kunde tilvoxe“,¹ idet grøn­lænderne havde højst mærkværdige forestil­linger om europæerne og deres hjemstavn.

Som missionen – også herrnhuternes fra 1734 – og anlæggelsen af flere pladser skred frem, opkøbet af grøn­lændernes overskudsproduktion gennemhullede økono­mien, en kristen-human behandling af syge, gamle og handicappede så småt satte ind, samlede grøn­lænderne deres bosættelse omkring kolonistederne, også på grund af de gode sager, der faldt fra handelens „rige“ bord. Behovet for kateketer blev derved accentueret på en helt anden måde end før. Det gjaldt om at få grøn­lænderne til at flytte ud igen eller forblive på de små pladser, hvor de boede. Det kunne kun ske ved at sende kateketer ud til pladserne og så vidt muligt også lade handelen følge med, hvilket viste sig vanskeligere og først rigtig blev til noget ind i 1800-tallet.

Kateketuddannelsen tog dermed fart – i relativ forstand, så sandt som skarnbas­sen bevæger sig hurtigere end sneglen. Fra ene at være missionens behov blev det

¹ T. G. 1964 p. 321 f., hvor citat fra H. E. Relationer uden angivelse findes.

et behov for det vestgrønlandske samfund. Hans Egedes tanke fra 1727 dukkede op igen. Rundt omkring hos 1700-tallets dygtige og nidkære missionærer Glahn, Thorhaldsen, Sverdrup, Saabye, Fabricius oprettedes beskedne skoler for sådanne kateketer, hvor dog elevantallet kunne tælles på den ene hånd. Men resultatet blev dog bl. a. en personlighed som Frederik Berthelsen, den første grønlandsk-fødte præst, og de kateketer, der klarede missionens gerning under krigen 1807–14.

„Sammenhobningen“ ved kolonistene og de der ansatte kolonisters ægteskaber med grønlanderinder, samt de mange børn, der fødtes uden for ægteskab, med en europæer som fader, skabte problemer på mangfoldig vis, også uddannelsesproblemer. Mange grønlandere fandt en mere eller mindre tilfældig beskæftigelse ved kolonistene, og hvilken uddannelse fik børnene, der var født uden for ægteskab? Børnene i de såkaldte blandede ægteskaber betød et uddannelsesproblem; thi faderen var jo ikke i stand til at oplære sønnerne i fangererhvervet. Med døtre gik det bedre, omend ikke godt, for mødrene. Begge forhold, både dette, at sammehobningen var en hæmsko for de gamle grønlandske erhverv, og dette, at der var problemer med børnene af såkaldt blandet herkomst, havde instruksens af 1782 blikket åbent for. I instruksens fjerde post paragraf 6 a slås det således fast, at ingen dygtig fanger må tages i handelens tjeneste, og dårlige erhververe skal man forsøge på at sætte i gang, om fornødent i handelens eller hvalfangstens tjeneste. I post II § 7 understreges det, at børn af de såkaldte blandede ægteskaber skal enten oplæres i de grønlandske erhverv eller antages af handelen til oplæring som håndværkere.¹

I alle tilfælde skulle oplæringen foregå i Grønland. Dette vil sige, at man efter omstændighedernes udvikling var tvunget ind i en eller anden form for en uddannelsespolitik til dels ud fra sociale hensyn. Der var altså nu virkeligt behov for uddannelse til forskellige erhverv.

Imens voksede skoleuddannelsen ganske jævnt og stille. Dermed vandt en hel del forestillinger, der er knyttet til den europæiske kultur på en ejendommelig måde ind i den vestgrønlandske bevidsthed. Det er vel denne sejge, vedholdende undervisning, der har betydet mest for den udvikling, der kunne træde tydeligere frem i billedet i løbet af 1800-tallet.²

En af direktørerne for handelen, Carl Pontoppidan, så imidlertid videre. Han foreslog i 1788 en rationel uddannelse af grønlandere i håndværkerfag med den begrundelse, at det var rimeligere, at grønlandere bestred de håndværk, der var brug for i Grønland, end udsendte. Dette forslag led samme skæbne som ideen om oprettelse af et seminarium af virkelig effektivitet, som i 1790'erne blev foreslået.

¹ Dipl. Groenl. p. 373 og p. 368 f.

² Der henvises med hensyn til enkeltheder i det følgende til A. Bertelsen: Grønlanderne i Danmark. M. o. G. 145, nr. 2, 1945.

Parti fra Godthåb, som viser lidt af skolevæsenets udvikling. 1 Den gamle seminariebygning, 2 Grønlands centralbibliotek, 3 administrationsbygning med landsrådsal, 4, 5 og 6 gamle elevboliger nu klasseværelser, 7 spisesale, 8 og 9 kostafdelinger for piger og drenge, 10, 11 og 12 klasseværelser.

Krigen 1807–14 og det danske riges forarmede tilstand bagefter forhindrede ethvert fremskridt, der var forbundet med udgifter.

Først kommissionen af 1835 kunne tage spørgsmålet om unge grønlænderes uddannelse op iblandt alle de andre problemer, som denne kommission fordomsfrit behandlede. Dels så man, at behov for uddannelse var til stede, dels mente man – ligesom Hans Egede – at det var vigtigt for grønlændernes videre udvikling, at der gennem enkeltpersoner blev skabt en kontakt med danske forhold. Så længe Jonas Collin, der var formand for kommissionen, havde ledelsen og indsigt med det hele, lod den beskedne Danmarks-uddannelse sig gennemføre. Det blev til ialt 12, der i årene fra 1837 med større eller mindre held blev uddannet til forskellige erhverv: 2 bødkere, 2 tømrere, 2 udstedsbestyrere, og 1 drev det ikke til mere end at blive koloniarbejder. 3 blev kateket- eller læreruddannet, deriblandt Rasmus Berthelsen. 1 bestod studentereksamen 1847 og studerede teologi, men slog efter deltagelse i 1848 over i jura (slesvigsk ret), men døde vistnok tidligt.

Da havde allerede betænelighedernes røster slået igennem. Man havde fået dels økonomiske, dels socialkulturelle, dels moralske argumenter, der standsede det hele

påbegyndte værk. Collin beklagede det, men 1846 (eller -48) ophørte man med at sende elever ned.

I mellemtiden var det lykkedes at oprette de to seminarier i selve Grønland i 1847, måske 1845, dels i Jakobshavn, dels i Godthåb. Dermed var kateketuddannelsen sikret en forsvarlig udvikling i selve Grønland. Det skulle i tidens løb vise sig, at det ikke var alle, der forlod disse skoler, der blev kateketer og lærere. Enkelte gik i handelens tjeneste, enten straks eller senere, når de på en eller anden måde kom i konflikt med deres embede som kateketer og lærere. Vanskeligheder med overholdelse af det 6te bud var årsagen, som regel.

1858 blev Tobias Mørch sendt til videreuddannelse i Danmark efter bestået seminarieeksamen i Jakobshavn. Dermed indledtes den række af kateketer, der gennem seminarierne i Grønland nåede videre til en speciel præsteuddannelse på et Danmarksophold af varierende længde, som regel 3 år.

I samme periode skete der også noget på kvindeuddannelsens område. Barselhjælp er i lægekunstens historie at sidestille med kirurgien. Begge discipliner var håndværk til en begyndelse, kirurgien barberer- og feltskærlaugets område, fødsels- hjælpen jordemødrenes. I Danmark i hvert fald fandt de sidste en god hjælper i de første. Da de læger, der blev sendt til Grønland i begyndelsen, hovedsagelig var kirurger (feltskærer), var det således intet under, at de interesserede sig også for fødselshjælpen. Den ellers for sin ugidelighed legendarisk berygtede kirurg Lerch, der 1802 kom til Godhavn, flyttede til Jakobshavn senere og blev afskediget i 1839, havde interesseret sig for jordemoderuddannelsen – muligvis med tanken på, at han selv kunne blive „aflastet“. Han uddannede virkelig nogle grønlanderinder til jordemødre og skrev en vejledning i den forbindelse (den blev dog først trykt 1867). Der var imidlertid et udtalt behov for jordemødre. Fra 1849 begyndte man derfor at sende unge grønlanderinder, der havde lyst dertil, på egentlig jordemoderuddannelse i Danmark. På grund af sprogvanskelighederne blev det ikke muligt at give dem tilstrækkelig teori. Først 1867 færdiggjorde en grønlanderinde den fuldstændige jordemoderuddannelse. Det var fru Karoline Rosing, gift med Peter Rosing, der dengang var volontør i handelens tjeneste ved Holsteinsborg. Uddannelsen af flere fik en brat ende 1877.

Dette hang sammen med noget ganske andet.

Behovet for uddannelse af grønlandere voksede stadig. Det foranledigede Rink til at tage sagen op. Akkurat ligesom han gennem de „verdslige“ institutioner, forstanderskaberne og skabelsen af Atuagagdlitit, søgte at gengive grønlanderne deres selvspekt og, hvad man med et kedeligt udtryk kalder „højne“ dem – ligesom missionen gennem sin gerning havde forsøgt det, ville Rink gennem en faglig uddannelse af grønlandere skabe en grønlandsk håndværker- og handelsstand. Han tog

med andre ord tråden op fra Kommissionen af 1835. Det var i 1874, han begyndte, men først i 1878 blev tanken gennemført. For at kunne støtte de unge grønlandere på uddannelse i Danmark, blev det første „Grønlanderhjem“ bygget i 1880. Indtil 1896, da det blev nedlagt, dannede det rammen om flere unge grønlanderes ophold på uddannelse her.

Men hele spørgsmålet om uddannelse i Danmark blev efter Rinks afsked 1882 sat under afvikling. Det var dog lykkedes at få 31 uddannet i forskellige håndværk i tiden 1874 til 1891. Jordemoderuddannelsen standsede som nævnt også. Først efter 1900 kom den i gang igen. For pigerne havde der dog stadig været muligheden for huslig uddannelse gennem ansættelse som hushjælp både i Grønland og her, især hos familier, der havde været bosat i Grønland. Men under alle omstændigheder havde denne form for uddannelse tilfældighedens karakter.

Dr. Bertelsens statistikker i MoG 145² 1945 viser en stigning på antallet af grønlandere anvendt som arbejdskraft uden for de egentlig grønlandske erhverv fra 70 i 1835 til 170 i 1901, dog med nogen svingninger i tallet gennem århundredet. Der foregik altså en uddannelse i Grønland foruden den mere eller mindre fuldstændige faglige uddannelse i Danmark. I 1901 var kun 12½ % af de i handelen ansatte danmarksuddannede. Anvendelsen af grønlandere i kirkens og skolens tjeneste var ganske anderledes; o. 1880 var ca. 95 % af de ansatte her grønlandere, hvorimod i samme år kun o. 72 % af de i handelen ansatte var grønlandere. Men kun få inden for kirkens og skolens tjeneste havde været på uddannelse i Danmark, færre end inden for handelen.

Inden vi forlader 1800-tallet bør det dog nævnes, at oprettelsen af forstanderskaberne også havde haft uddannelsesformål for øje, idet disse lokale råd kunne udvirke erhvervsoplæring af forældreløse eller blot faderløse børn gennem erhvervs-hjælp. Hvor meget denne form for oplæring har været benyttet, er der ingen samlede statistikker om.

Med oprettelsen af de nye kommunalråd i 1908 fortsatte denne offentlige form for erhvervsuddannelse, men det må understreges, at den ikke var rationelt organiseret. Oplæringen foregik hos en fanger eller en dygtig grønlandsk husmoder. Og det har ikke været mange, som den har gavnet.

Det grønlandske samfund gik ind i en periode, hvor nye erhverv krævede ny uddannelse. Da disse nye erhverv, fåreavl og fiskeriet, kun langsomt sivede ind, blev uddannelsen også såre tilfældig. Pionererne inden for fåreavl tog enkelte unge mennesker til sig og lærte dem, hvad de nu havde haft af erfaringer. Smedene gled i mange tilfælde over i motorpasserfaget uden i og for sig at have fået nogen som helst uddannelse deri. Det vidner en hel del om grønlandsk snilde, at motorerne

trods alt gik, selvom de – hvad der berettes – til tider gik ved tran og hastigt rimpet sammen med sejl garn.

En egentlig oplæring i fåreavl kom først til, da fåreavlsstationen i Julianehåb, og senere i mere beskedent omfang den tilsvarende i Godthåb, blev oprettet. Egentlig oplæring i fiskeri er aldrig sket, før efter 1950.

Billedet af uddannelsesudviklingen i 1900-tallet blev imidlertid lidt efter lidt såre forskelligt fra århundrederne forud. Skoleuddannelsen blev forbedret, især efter 1925-loven. Der blev et stigende antal sendt ud i den grønlandske hverdag med efterskolen, højskolen eller seminariet i ryggen. Dette virkede tilbage på børneskolen, således at vi må vurdere billedet af den skolemæssige uddannelse som et vældigt fremskridt i forhold til fortiden. Det er jo en betragtningssåde, som man efter min mening altid må indrette sine vurderinger efter, retfærdigvis. En udvikling kan kun vurderes i forhold til det hidtil mulige – ikke i forhold til det inderligst ønskede, men ikke realiserede.

For at kunne forstå udviklingen inden for det felt, vi her beskæftiger os med, må vi ikke glemme, at for dette område gjaldt akkurat det samme som for de grønlandske samfund på alle andre felter. Efter styrelsesloven af 1925 skulle Grønland hvile økonomisk i sig selv. Det vil sige, at alle de udgifter måtte skæres bort, der ikke kunne afholdes inden for rammerne af de indtægter, som i hvert finansår måtte formodes at indløbe. Grønland skulle altså i realiteten selv skabe den kapital, der var behov for, hvilket i sig selv var en umulighed. Men dette kunne man ikke se dengang. Derfor blev tiden op til 1950 hæmmet af en allestedsnærværende kapitalmangel. Så meget desto mere må man tage hatten af for, at det alligevel lykkedes at fremme udviklingen så meget, at ændringerne i 1950 og årene derefter ikke medførte endnu større problemer, end de har gjort.

Med den meget, meget langsomt voksende tekniske udvikling fulgte et behov for tekniske uddannelser: bådebygning, motorteknik, radioteknik og -telegrafi, og alt dette søgte man at klare gennem en kombination af oplæring i selve Grønland og en større eller mindre efterskoling i Danmark. Egentlige uddannelser i Danmark med svendeprøver foregik ind imellem, dels på offentlig bekostning, dels på helt privat basis. Det var ikke mange, der på den måde fik en mere eller mindre fuldstændig uddannelse. F. eks. var det ikke muligt for seminariet i Godthåb (nu det eneste i Grønland) at sende mere end højst 4 færdige kateketer hvert andet år til videre uddannelse enten som grønlandske præster eller til mere eller mindre fuldstændig læreruddannelse, og som regel lå tallet på 2 á 3. Det var heller ikke mange, der blev indstillet til videre uddannelse gennem landsfogederne og distriktslægerne.

Efter 1900 blev jordemoderuddannelsen igen taget op, dels mere rationelt på de nye sygehuse, dels ved uddannelse på Rigshospitalets jordemoderskole. I nogle til-

fælde førte dette til en gennemført sygeplejerskeuddannelse. I øvrigt stod Grønland tilbage i spørgsmålet om kvindens frigørelse og dermed også hendes uddannelse. Piger var ud over efterskolen sjældne undulater i den højere skoles volièreer. Af den grund blev den kvindelige uddannelse yderligt hæmmet og begrænset til de absolut kvindelige erhverv. Foreningen for unge grønlænderinders uddannelse tog sig i mange tilfælde af unge pigers videre uddannelse inden for fagene hushjælp, barnepleje og til en vis grad også sygepleje. Men der var grænser for, hvad dette private initiativ kunne overkomme.

Desværre var der også grænser for, hvad det offentlige, det vil sige Grønlands Styrelse i dette tilfælde, kunne overkomme. Det må imidlertid noteres med tilfredshed, at Grønlænderhjemmet blev genoprettet 1928 og dannede lige til ind i 50'erne en efterhånden alt for snæver ramme om de unge grønlænderes tilværelse her i København og nærmeste omegn, og et holdepunkt for grønlændere på gennemrejse eller på ferieophold her i byen. Efterhånden som det grønlandske samfund differentierede sig under påvirkning af de stedse tættere kommunikationsforhold og ikke mindst i kraft af den voksende befolkning, blev der faktisk brug for mere specialuddannelse af de unge. Men som i så mange andre forhold dengang i Grønland „klarede“ man sig igennem – delvis ved hjælp af det i fagverdenen så foragtede klamphuggeri.

Op til 1945, og vel nok et stykke tid derefter, var der et mærkbart misforhold mellem uddannelsesmuligheder og uddannelsesønsker, selvom disse ønsker ikke altid stod helt klart for den ønskende. Denne situation og dette misforhold kan opfattes som et led i den almindelige fornemmelse af stagnation, der herskede i tiden op imod den anden verdenskrig på så at sige alle felter. På uddannelsesområdet virkede det som en hæmsko, at man ikke kunne vælge mellem flere former for erhverv og dermed uddannelse. Ekstraordinære faguddannelsesønsker blev altid mødt med en kold afvisning fra myndighederne, ud fra synspunktet, at der ikke var brug for sådanne uddannelser i Grønland, og at man derfor ikke havde råd til at financiere dem. Hovedprincippet var altså, hvad der var brug for i Grønland, ikke hvad der ville betyde den bedste menneskelige udvikling for individet og dets udnyttelse af særlige evner og interesser.

Dette er faktisk et udtryk for det sædvanlige spil: individ over for samfund – og omvendt. Da de almindelige principper, der var slået fast i 1925-loven, i 1949–50 fik de første ulivssår, sprængtes også rammerne for uddannelsespolitikken, som den hidtil havde været ført. Efter 1950 forsøgte man – i hvert fald for den højere uddannelses vedkommende – i første række at tilgodese individets udviklingsmuligheder i en af individet selv ønsket uddannelse. I håndværker- og fagarbejderuddannelsen, i kontorfaget og de praktiske erhverv var det i højere grad de samfundsmæs-

sige behov, man søgte dækket. „Søgte“ er faktisk et rigtigere ord at anvende, end man egentlig skulle tro; for man søgte faktisk ofte efter unge, der var uddannelsesemner til de fag, som samfundet havde brug for. I mange tilfælde måtte man her tilrettelægge specielle uddannelser for at dække et presserende behov, uden at disse uddannelser kunne give fuld kvalifikation på linje med en „fuldstændig“ uddannelse. Dette var som regel, fordi de pågældende manglede de krævede forudsætninger for overhovedet at kunne klare en fuldstændig uddannelse. I nogle tilfælde byggede man en fortsat uddannelse oven på den specielt tilrettelagte, mindre omfattende, men kun i tilfælde af, at særlige evner hos enkeltpersoner var kommet til orde, så en fuldstændig uddannelse var mulig. Altså forsøgte man her at tilnærme det første princip til det andet, at forene tilfredsstillelsen af samfundets behov med individets evner og ønsker om uddannelse.

Efterhånden formedes billedet af uddannelsen sådan som det nu kendes. Det tegner sig egentlig ikke væsensforskelligt fra billedet i det øvrige Danmark, hvor uddannelsesproblemerne i de sidste år omsider er blevet placeret i det centrum, hvor de for lang tid siden burde være anbragt. Skoleuddannelse, fagteknisk uddannelse, oplæring af ufaglærte, erhvervsuddannelse i forskellige erhverv, aftenskoler, omskoling af ældre, handicappede, revalidering, videreuddannelse o. s. v. – gældende kvinder såvel som mænd.

Samtidig skete der en forskydning af arbejdskraften. Med igangsætningen og gennemførelsen af de mange anlægs- og byggearbejder, med den næsten eksplosive forøgelse af skolens virksomhed, driften af sygehuse, radiostationer, fabriksanlæg o. s. v., o. s. v. fulgte et behov for forøget arbejdskraft, hvor grønlanderne uddannelsesmæssigt ikke kunne fungere tilstrækkeligt dækkende. Derved blev det nødvendigt at ansætte ikke grønlandsk arbejdskraft på mangfoldige felter. Dette er vokset op til et lokalpolitisk problemkompleks, som ene uddannelse af flere grønlandere i flere forskellige fag kan hjælpe til at afklare. Blandt andet derfor er uddannelsen kommet i det politiske centrum.

Uden at gå i detaljer må det fremholdes, at der er to væsentlige punkter hvor specielle problemer gør sig gældende. For det første det sproglige. Naturligvis har det alle dage været et problem i det grønlandske milieu, når uddannelsen skulle foregå på dansk og kun kunne gennemføres, når man i større omfang beherskede dette sprog. Det har været og er stadig en vanskelig opgave at oversætte lærebogsstof til vestgrønlandsk, og en bekostelig affære. Ved den udvidede danskundervisning efter 1925-loven og skoleloven af 1950 er der skabt bedre muligheder for at overvinde det sproglige problem, ligesom skolen nu er organiseret således, at en overgang fra den grønlandske skole i alle dens former er lettet ganske betydeligt, væsentligst gennem oprettelsen af realskolen med tilhørende eksamensret. Problemet er der dog

stadig. Det virker ind på den akademiske uddannelse og lægger en ekstraordinær stor byrde på de grønlandske studenter. Det mærkes stadig i den faglige uddannelse og vanskeliggør forståelsen.

Det sproglige problem hænger for en del sammen med milieuskifte. Det kan skabe konflikter for den enkelte på arbejdspladsen, i lærlingetiden, at den enkelte ikke kan dansk nok. Men alt taget i betragtning volder vel et milieuskifte i dag ikke *så* store vanskeligheder som forhen. Det grønlandske samfundsliv nærmer sig med stærke skridt det øvrige danske.

Alligevel har dette milieuproblem, sammen med det bekostelige i opretholdelse af en bred uddannelse uden for Grønland, bevirket en ændring i uddannelsespolitikken, hvorved det andet specifikke problem toner frem. Skal uddannelsen foregå i Grønland eller uden for det grønlandske milieu? – Vil det være muligt at give flere grønlandere en ordentlig og forsvarlig uddannelse, hvis uddannelsesinstitutionerne ligger i Grønland, fremfor at uddannelsen indebærer et milieuskifte, der kan virke som en flersidig påkending af den enkelte både menneskeligt (herunder forholdet til familien) og økonomisk? – Det er bl. a. til løsning af disse problemer, uddannelsesrådet for Grønland er oprettet. Forud for dette var man imidlertid begyndt på visse faglige uddannelser i Grønland, men efter rådets oprettelse har denne politik taget fart med oprettelse af uddannelsesinstitutioner, dels allerede igangsatte, dels påtænkte og planlagte.

Stadigvæk er dog det samme spil gående: det samfundsmæssige behov over for det individuelle ønske. Ved planlægningen af en erhvervsorientering og erhvervsvejledning både i skolen, efter skolen og helt uden for skolens verden vil man i fremtiden kunne forene de to synspunkter. Den enkelte må så på sin side gøre op, om den uddannelse, der er mulig at få i Grønland, er mere ønskelig for vedkommende end en uddannelse uden for det vante milieu. Men dette er fremtidsmusik og derfor uden over rammerne omkring det billede, der her oversigtligt er tegnet.

Til det almindelige situationsbillede skal endnu blot tilføjes, at de østgrønlandske unge har deres egne problemer med uddannelse. I mangt og meget fører de os tilbage til den nærmeste vestgrønlandske fortid.¹

Hovedindtrykket af uddannelsesudviklingen i Grønland bliver efter dette, at kolonisationen med den stadig voksende kulturpåvirkning så at sige sprængte forbindelsen mellem opdragelse og uddannelse. På den måde førtes det grønlandske samfund ud på den udviklingsvej, der i kraft af den politiske og økonomiske situation i det nordatlantiske område var uundgåelig, og som nu har gjort en forstærket modernisering og teknificering tvingende nødvendig. Udviklingslinjen har for uddannelsen af det vestgrønlandske menneske svinget mellem, hvad der var økonomisk muligt og

¹ Der henvises til USG's rapport: Uddannelsessituationen i Grønland I-III, 1961 og 1963.

menneskeligt forsvarligt. Der skabtes af den økonomisk-social udvikling ganske som andre steder i verden et voksende og mere differentieret behov for uddannelse. Dækningen af dette behov søgte man med skiftende politik snart i uddannelse uden for Grønland, snart i uddannelse i Grønland, dels under indvirkning af det sproglige problem, dels ud fra moralske og økonomiske, til tider også kultur-kontaktmæssige synspunkter. Der har været en svingning i politikken fra opfattelsen, at uddannelsen skulle have det omfang, der just dækkede fortidens mere enkle grønlandske behov – altså ikke den fulde uddannelse – og over til det diametralt modsatte, at den fulde uddannelse på ethvert område, der var behov for, ønske om og evner til, skulle gennemføres. Disse svingninger er udviklingen stadig udsat for, så sandt som man jo stadig finder det nødvendigt at tage hensyn til „de særlige grønlandske forhold“. Integreringen af Grønland skulle gøre dette mindre iøjnespringende og således mindre påkrævet.

Enhver hæmning af integreringen er en hæmsko på uddannelsesudviklingen og den grønlandske samfundsmæssige differentieringsproces. Omvendt står og falder integreringen med gennemførelsen af et omfattende uddannelsesprogram.

